

Az én világom

*„Tente, baba, tente,
Itt van már az este,
Aludj, aludj, szól a harang,
Szép szemedet hunyd le.”*

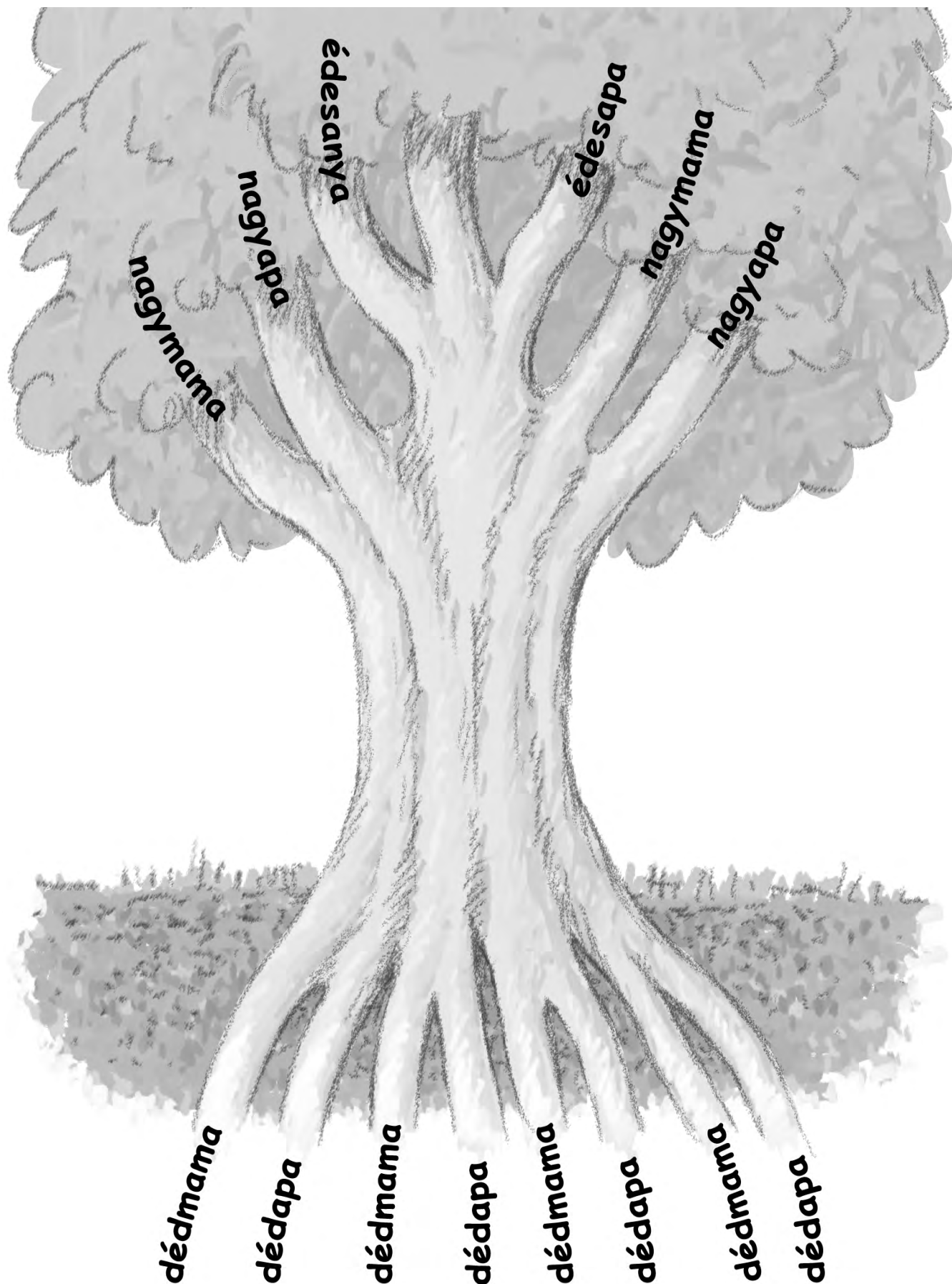
(Kárpátalja, Jánosi)

Te is ilyen kicsi gyermekként csodálkoztál rá először a közvetlen környezetedre. Ekkor tárult fel szemed előtt a családi otthon minden csodája. Ebben az ismeretlen világban a dolgoknak nevet édesanyád gondoskodó nevelése adott, értelmet pedig édesapád figyelmes tanítása. Ők vezettek be az élet százféle titkába. Úgy tették ezt, ahogyan ők is a saját szüleiktől tanulták, ahogyan évszázadok óta teszi minden a szülő. Első lépésed a családot megismeréséhez vezessen, hiszen ők a forrásai kezdeti ismereteidnek. Ők jelentik a kötődést szülőföldedhez. Általuk vagy otthon a tájon, ahol élsz.

Kisgyermek ringőben (Patvarc)

1. Készítsd el a családfádat! Írd az ágakra felmenő rokonaid nevét, születési évét! Ha valaki már nem él közülük, akkor azt az évet is írd a neve mellé, amikor eltávozott az élők sorából!

2. Sorold fel legalább öt oldalági rokonod nevét a rokonsági fok megjelölésével együtt! (Pl.: öcs, nővér, másodunokatestvér, nagybácsi, ányó.)

---

3. A tankönyvben olvastad a Szűcs Istvánék háza tája című rövid olvasmányt. Keresd ki a szövegből, hogy milyen állattartásra szolgáló épületek álltak a hófehér falú ház környezetében!

Írd ide a nevüket:

Nálatok van-e a ház körül hasonló építmény? Ha igen, írd le a nevét, és azt, milyen állatok élnek benne!

Hidas

Az én városom, falum

A tankönyvben meghatározott naplót úgy készítsd el, hogy minél több képpel, rajzzal illusztráld, amiről írsz. Kerüljön bele minden, amit megtudtál a szülőföldedről.

A ház

„A vidéki, aki a hazáról kezd beszélni, az előbb-utóbb a szülőföldre, a »szűkebb pátriára« lyukad ki: egy falura és legeslegvégül egy udvarra, onnan a konyhán át egy kétablakos szobára, amelyben anyja nyelvét megtanulta. Vagyis öntudatlanul újra éli visszafelé egy szó történetét, ízleli az ősi pillanatot, amidőn a ház és a haza egy dolgot jelentett. A hazám a házam tája, amely pillantásommal, ahogy növekszem, egyre bővül, széles gyűrűkben egyre távolabbi területekre terjed, mint a hullám a vízbe dobott kavics körül, világot hódíthat, elérheti a csillagokat – amikor a régi ház már örökre elmerült.»

(Illyés Gyula: *A szülőföld*)

Palóc ház füstlyukas tetővel
(Mikszáth Kálmán egykori lakóháza Szklabonyán)

Hajlékok

1. Karikázd be a térképen azt a négy számot, amely a tankönyvben bemutatott hajlékok mellett áll!

1. Felső-Volta – díszes ház	9. Afganisztán – nomád sátor	17. Celebesz – cölöpházak
2. Felső-Volta – tapasztott ház	10. Kazahsztán – jurta	18. Kanada – indián tipi
3. Csád-tó – kúpházak	11. Szibéria – altaj faház	19. Kanada – indián faház
4. Algéria – bőrsátor	12. India – lakószekér	20. Észak-Kanada – eszkimó iglu
5. Núbia – festett ház	13. Kína – dzsunka	21. Brazília – pálmakunyhó
6. Kenya – ágakunyhó	14. Japán – falusi ház	22. Ausztrália – fűkunyhó
7. Törökország – barlanglakás	15. Mindanao – fára épített kunyhó	23. Új-Guinea – cölöpházak
8. Irak – tarada	16. Tawitawi-szigetek – lakóhajó	24. Trobriand-szigetek – jam-házak

2. A tankönyvben olvasott szövegek segítségével töltsd ki az alábbi táblázatot! Írd a népcsoportok neve mellé, hogy melyik országban élnek, hogyan nevezzük hajlékaikat, és azok milyen anyagokból készülnek!

Népcsoport	Ország	Hajlék neve	Építési anyaga
Kazahok			
„Fekete-lábú” indiánok			
Eszkimók			
Ausztrál őslakók			

3. Keretezd be azokat a tulajdonságokat, amelyek az előző feladatban szereplő négy hajlékra jellemzőek!

elkészítésük hosszú időt vesz igénybe

rövid idő alatt felépíthetők

lakói vándorló életmódot folytatnak

lakói helyhez kötött életmódot folytatnak

4. Fogalmazd meg, milyen összefüggés van a két kiválasztott tulajdonság között!

---

5. Négy hajlék rajzát látod. Most már biztosan könnyen felismered őket. Írd az alattuk lévő vonalra a nevüket!

---

6. Írd a rajzok alatti négyzetekbe a hajlék lakóira jellemző életmód betűjelét!

a) gyűjtögetés

b) vadászat

c) halászat

d) pásztorkodás

A magyarok házai

1. A jurta belső beosztásának elve évszázadokon át megmaradt, és a paraszti lakóházak szobájának elrendezésében is érvényesült. A tankönyv segítségével írd le, kik helyezkedtek el a sátor megnevezett részén!

Bal oldalon: _____

_____

Jobb oldalon: _____

_____

Ajtóhoz közel: _____

_____

Hátul: _____

_____

2. Válaszolj az alábbi kérdésekre!

Miért volt kedvező lakhely a jurta őseinknek? _____

_____

_____

Mikor jelentek meg az első állandó házak? _____

_____

Mi tette szükségessé a többhelyiséges lakóházak kialakulását? _____

_____

_____

3. Hogyan jelentek meg egymás után időben a magyarok házainak egyes típusai? Számozással állítsd sorrendbe őket!

☐ falas (egysejtű) ház   ☐ jurta   ☐ többosztatú ház   ☐ veremház

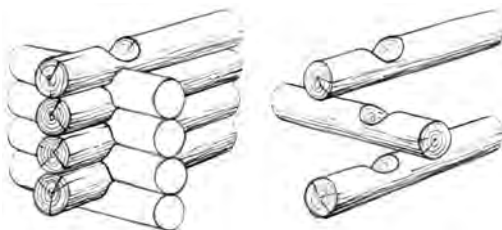
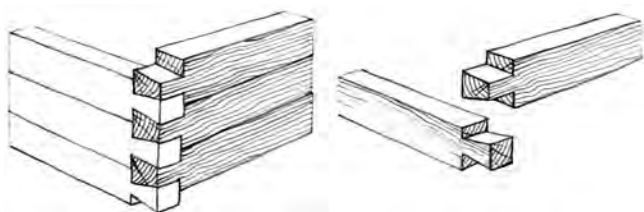
4. A jurtát borító nemeztakarót nők készítették a juhok gyapjából, forró vízzel történő hengerléssel. A gyapjú szálai ettől összefilcesedve puha, erős anyaggá váltak. Ha rendelkezésedre áll előkészített (kártolt) gyapjú, te is könnyen készíthetsz nemezlabdát. (Bizonyára honfoglalás kori kortársaid is ilyennel játszottak.) A pihékre tépkedett gyapjút két tenyered között formáld laza gömbbé, majd kézmeleg vízzel és szappannal alaposan bedörzsölt kézzel kezd szörgombóccá gömbölyíteni. Ötperces gömbölygetés után fedd be egy vékony gyapjúhártyával, ami összefogja és szép felületet ad a labdának. Ezután addig gyúrd, hengergesd, amíg el nem éri a kellő keménységet! Ha jól dolgoztál, a maroknyi gyapjúból 2-3 cm átmérőjűre tömörített labda akár a fejed magasságáig is felpattan majd.

Falazat, tetőtartó szerkezet, tetőforma

1. Írd a rajzok alatti négyzetbe a boronafal típusát jelölő betűt!

a) Keresztboronás fal: a jól megmunkált fatörzseket túlnyújtották a sarkokon.

b) Csapolt boronafal: gyakran fűrészelt gerendákból sarokillesztéssel építették.

2. A tankönyv leírásai és képei segítségével megismerted a magyar népi építészet tájanként változó faltípusait. Írd a nevük elé a rájuk jellemző tulajdonság betűjelét!

rakott sárfal

favázás sövényfal

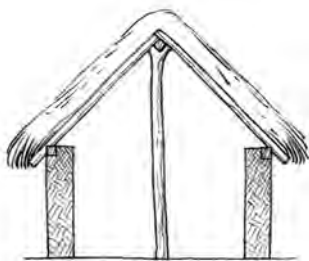
boronafal

a) Csak egyenes növesű fenyőfából készülhet.

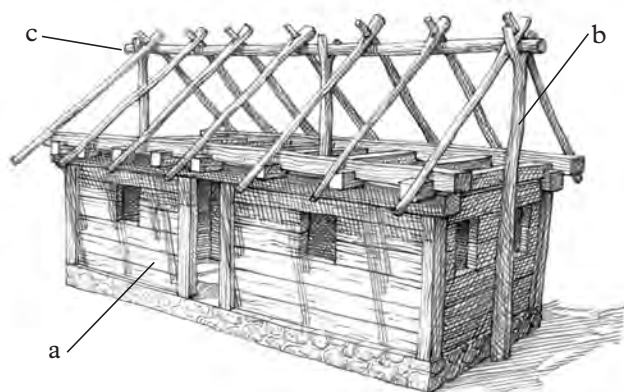
b) Az oszlopok közötti karókat vesszővel fonják be.

c) A törekes sarat három rétegben, villával rakják fel.

3. Nevezd meg az alábbi tetőtartó szerkezeteket!

_____

4. Hogyan nevezzük a rajzon betűvel jelölt házrészeket?

a) _____

b) _____

c) _____

A népi építészet táji jellegzetességei

1. A Kisalföld és a Nagyalföld építésze nagyon sok hasonlóságot mutat. Mit gondolsz, miért?

---

2. Írd a táblázatban összefoglalt sajátosságok fölé, hogy melyik házterületet jellemzik! Keretezd be pirossal annak a házterületnek a nevét, amelyhez a te lakóhelyed is tartozik!

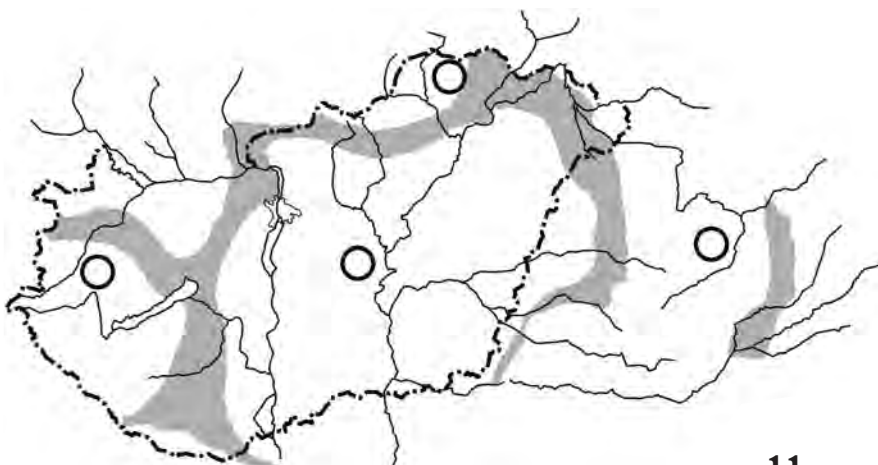
Falazat	föld, sövény	keresztborona, sövény	borona, föld (sövény, kő)	borona
Tetőszerkezet	hosszúágasos-szelemenés	ollóágasos-szelemenés	szarufás	szarufás
Tetőforma	nyeregtető	kontyos tető: csonka-kontyos forma	kontyos tető: füstlyukas, vízvetős forma	kontyos tető: magas, meredek
Tetőfedés	nád, zsúp	zsúp	zsúp	fazsindely, zsúp
Alaprajz	háromosztatú, egy bejárattal	egyenes, L, U alaprajz több bejárattal	két-, háromosztatú, egy bejárattal	kétsoros alaprajz több bejárattal
Fűtés	kívülfűtős kemence	kívülfűtős cserépkályha	belülfűtős kemence	kandalló
Füstelvezetés	szabad-kémény	ajtó fölötti nyílás	ajtó, falnyílások, kürtő	cső

3. Ha egyetlen jellemzőből kellene kitalálnod, hogy melyik házterületről van szó, melyiket választanád?

Miért? Indokold meg szóban!

4. Melyik házterület hol található? Írd a tájak előtt álló betűket a karikákba!

- a) Alföldi (középmagyar) házterület
- b) Délnyugat-dunántúli (nyugati) házterület
- c) Felföldi (északi) házterület
- d) Székely (keleti) házterület

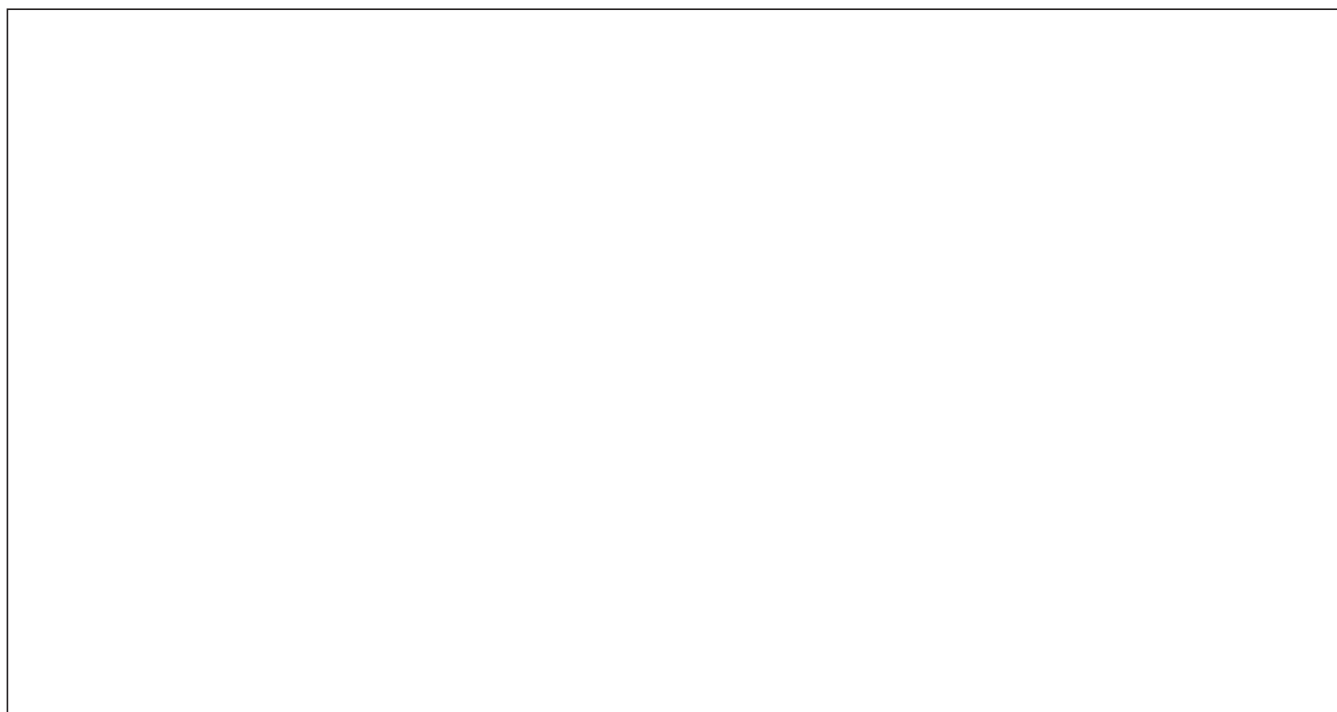
5. Melyik házterületen épülhetett az a ház, amelyikről a következő idézet szól?

„Ennek a háznak csak a fundamentuma volt kő, a fala faragatlan, gombolyag cserfa. Minden egyes fája kilátszott, akárcsak a sovány ember bordája, a vékony mésztakaró alól. Az alacsony falra aránytalanul magas, meredek tető nehezedett, mely nagy iromba cserfa zsindellyel volt fedve. Vala pedig az egész házban egy nagy, tágas szoba, egy kis benyúló (abban a sütőkemence), s oldalt egy kamara.”

(Benedek Elek: *Édes anyaföldem*)

6. Keresd meg lakóhelyed legrégebbi lakóházát, és készíts róla rajzot! Jegyezd fel a pontos címét, és a tulajdonos nevét!

Tudd meg, hogy mikor építették, miből készült a falazata, milyen a tetőtartó szerkezete! Kérdezd meg, hogy amikor épült, mivel fűtöttek benne! Gyűjts össze minél több fontos adatot a választott házról, és írd le a rajz alá!

A ház címe: _____

A tulajdonos neve: _____

Adatok a házról: _____

_____

_____

_____

7. Biztosan van a településeken vagy a közelben tájház. Látogass el oda osztálytársaiddal vagy a szüleiddel! Figyeld meg a ház külső jellemzőit! Most már meg tudod állapítani, hogy melyik táji típushoz tartozik.

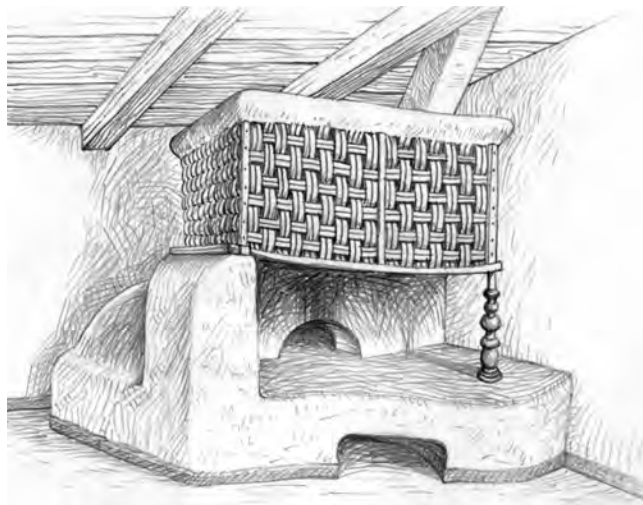
Ha egy hétvégi kirándulást szerveztek a Szentendrei Szabadtéri Múzeumba, ott egy helyen megismerhetitek mind a négy jellegzetes háztípust.

Tüzelőberendezések

1. Gyűjts olyan szólásokat, amelyek a tűzzel, tűzhellyel kapcsolatosak!

2. Számozással állítsd a füstelvezetés fejlettségének megfelelő sorrendbe a tüzelés alábbi módjait!

- ☐ kandalló füstfogóval
  - ☐ belülfűtős kemence kürtővel
  - ☐ nyílt tűzhely füstelvezetés nélkül
  - ☐ zárt kémény
  - ☐ szabadkémény

3. A kérdésekre adott válaszokat írd a táblázat megfelelő sorába! Mi a színes oszlop megfejtése?

1. Hogyan hívják azt a konyhát, ahol nincs füst-elvezetés?
2. Milyen tűzhelyen főztek a füstös konyhában?
3. Milyen edényt használtak a nyílt tűzhelyen?
4. Mire állították az öntöttvas serpenyőt?
5. Hol süttették a kenyeret?
6. Hogyan nevezzük az erdélyi nyílt tűzhelyet?
7. Miből épültek a berakott tűzhelyek?

Megfejtés: _____

4. Ebben a leckében találkoztál néhány új kifejezéssel. Kösd össze a szavakat a jelentésükkel!

takaró	felfogta és elvezette a füstöt a felföldi kemencéknél
kürtő	ebben gyűjtötték össze a parazsat a tűzhely sarkán
katlan	bográcsban melegítették rajta a vizet
pemet	a berakott tűzhely vas főzőlapja
platni	a kemence alját söpörték vele tisztára

A konyha

„Szegény ember dolgát boldog isten bírja. ... Hosszú volt az asztal, rövid a vacsora.

De még ha kérdeztem is, hogy hát ebédre mit eszünk, az volt rá a felelet:

– Háromfélét: kenyeret, haját, bélét.

Én bizony jobban szerettem volna, ha csak kétfélét ettünk volna. Inkább ettem volna a kenyérrel szalonnácskát, mint haját meg bélét.

– Faj cselédem – simogatta ki édesanyám a szememből a kócos hajamat –, nagy úr ám a szalonna, csak ünnepnap jár az ilyen szegény helyre. Örüljünk neki, hogy a mindennapi kenyerünket megadja a jó isten.”

(Móra Ferenc: *Mindennapi kenyerünk*)

Füstökonyha (Kadarkút)

1. Magyarázd meg a „Nincs sütnivalója” szólás jelentését!

---

2. Betűrejtvényben olvashatod a kenyérsütés egyes mozzanatainak elnevezését. Fejtsd meg és írd le őket a munkafolyamat sorrendjében!

SÉDEZSIK	1. _____
SÉTEVEB	2. _____
SÉTŰF	3. _____
SÁTZSAGAD	4. _____
SÁLOZSÁVOK	5. _____
SÁLÁTIZS	6. _____
SÁTATZÁ	7. _____

5. Megismerkedtél a kenyérsütés folyamatával. Sorold fel a munkánál használt eszközöket!

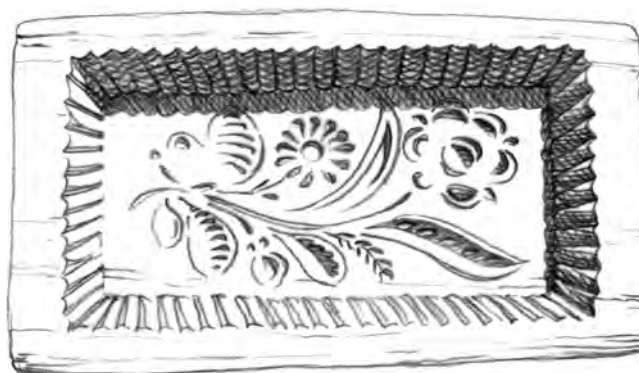
Mennyi időnként sültött kenyeret a gazdasszony? _____

6. Sorold fel, mihez volt szükség vízre a háztartásban!

---

7. Kösd össze az ételek nevét az elkészítésükhöz szükséges eszköz nevével!

kenyér	mozsár
kása	dagasztóteknő
dödölle	köpülő
vaj	hurkatöltő
hurka	burgonyatoró

Vajnyomó minta

8. Kérdezd meg nagymamádat, vagy egy idősebb családtagot, milyen burgonyaételt fogyasztottak leggyakrabban az ő gyermekkorában. Írd le röviden a készítését, és ha nem túl nehéz, próbáld meg magad is elkészíteni (szülői vagy nagyszülői segítséggel).

Fazekasság

1. Írd ki a tankönyvben szereplő leírásból a cserépedények készítésének menetét!

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

2. A fazekasmesterek egy-egy területen azonos stílusú edényeket készítettek, amelyeknek alapszíne, díszítmányaik színei, elemei nagyon hasonlóak voltak. Ezek alapján határozottan fel lehet ismerni, hogy egy-egy edény melyik fazekasközpontban készült.

A tankönyv 147. oldalán lévő térképen Magyarország nagy fazekasközpontjait látod. Keresd meg, hogy melyik van a te lakóhelyedhez a legközelebb, és írd a vonalra a nevét!

Konyhai cserépedények

1. A tankönyvből megismerted a leggyakrabban használt konyhai cserépedényeket. Írd a képek alá a nevüket!

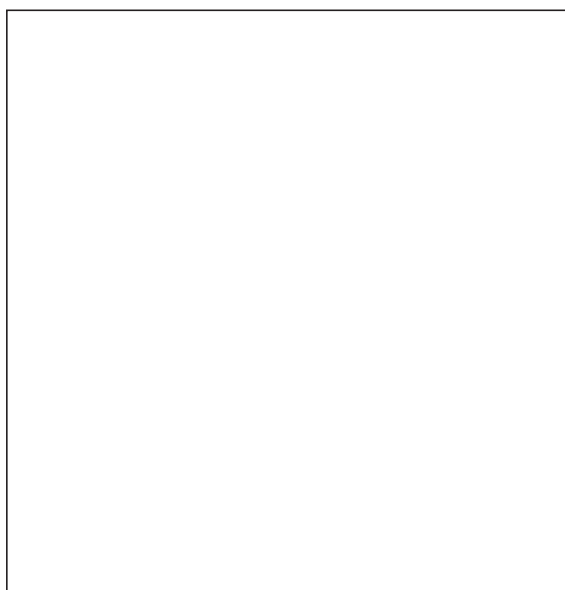
2. Nézz körül otthon, vagy a családban, ismerősök-nél, hátha rábukkansz egy szép, régi kerámiaedény-re. Készíts róla színes rajzot! Most már meg is tudod nevezni. Írd a rajz mellé az edény nevét, és néhány szóval fogalmazd meg, hogy mire használták! Érdeklődj, honnan származik! Lehet, hogy éppen abból a fazekasközpontból, amit a térképen bejelöltél?

Az edény neve: _____

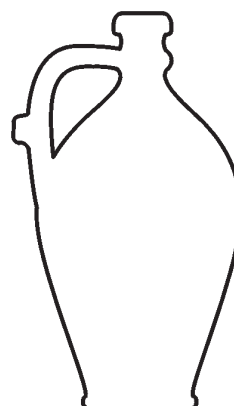
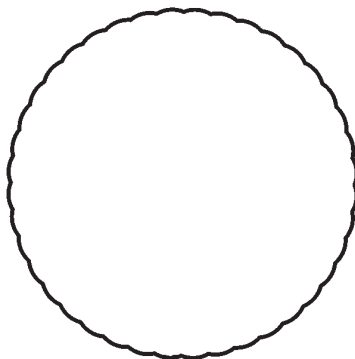
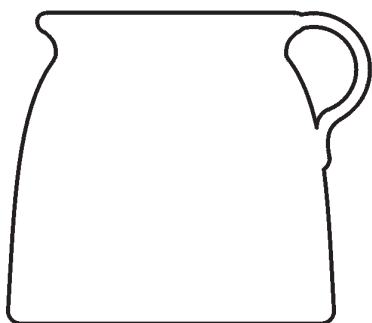
Származása: _____

Használata: _____

_____
_____
_____

3. Felismered az alábbi edényeket a körvonalrajzokról? Írd le a nevüket, és a tankönyvben látott minták alapján díszítsd, színezd őket!

_____
_____
_____

A szoba

„A szoba csinos volt és tiszta: három tulipántos láda a szögletekben, néhány pad, egy székek meg egy csinos abrosszal megterített asztal képezték a bútort. Falát a juhászok mennyei közbenjárójának: Szent Vendelnek arcképe és földi közbenjáróik: a szépen egymás mellé felaggatott kancsók és pálinkás butykosok díszítették.”

(Mikszáth Kálmán: *Az a fekete folt*)

Szobabelső